

Onnea Suomen sosiaalisikeudellinen seura!

Sosiaalihuollon palvelut tarpeen mukaan

Laura Kallioma-Puha

Luvassa

- Tarveperiaatteen pohdiskelua
- Sosiaalihuollon säästöt: resurssit ja tarveperiaate
- Muutamia havaintoja hyvinvointialueilta EOA-tapausten kautta
- Yksi innostava esimerkki

Tarveperiaate

Tarveperiaate sosiaalioikeuden kivijalka

- Palveluita ja etuuksia luodaan ja myönnetään niitä **eniten** tarvitseville.
- Sosiaalihuollon etuuden myöntäminen, sen sisällön tai tason määrittäminen edellyttää yksilö- tai perhekohtaista tarvearviointia. (Tuori-Kotkas 2023)

Sote järjestämislaki (612/2021) 4 §

Hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää.

Asiakkaan yksilöllisestä palvelutarpeesta ja hoidon tarpeen arvioinnista säädetään erikseen. Palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä **hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen** lähellä asiakkaita. Palveluja voidaan koota hyvinvointialueen alueella suurempiin kokonaisuuksiin silloin, kun palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttävät erityisosaamista tai kalliita investointeja tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä. Palvelujen kokoamisesta suurempiin kokonaisuuksiin valtakunnallisesti ja hyvinvointialueiden välisen sopimuksen perusteella säädetään 9, 36 ja 39 §:ssä.

Hyvinvointialueen on turvattava järjestämisvastuullaan olevien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen **esteettömyys ja saavutettavuus**.

Sosiaalihuoltolaki 4 §

”... tuen tulisi olla tarpeisiin nähden oikea-aikaista, oikeanlaista ja riittävää. Oikea-aikaisuus tarkoittaa tarpeisiin nähden riittävän varhaisia palveluja ongelmien pitkittymisen ja monimutkaistumisen estämiseksi. Palvelujen soveltuvuutta arvioitaessa tulisi myös huomioida, minkälaiset palvelut vastaavat parhaiten asiakkaan tarpeisiin ja tukevat ja vahvistavat hänen voimavarojaan sekä edistävät hänen fyysistä ja psyykkistä turvallisuuttaan. Tuen on myös oltava riittävää suhteessa tarpeisiin. Taloudelliset seikat eivät saa muodostua tosiasiallisiksi esteiksi riittävän tuen saamiselle. Oikeanlaisten palvelujen valitseminen edellyttää asiakkaan asemaan liittyvien yksilöllisten tekijöiden ja yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Tämä on koko lakiesityksen läpäisevä ajatus.”

HE 164/2014, s. 99-100.

Tarveperiaate eri päätöstasoilla: valtion taso

- Lainsäädäntöperiaate
- Sosiaalihuollon palveluista ei voida säännellä yhtä täsmällisin säännöksin kuin esim. toimeentuloturvaetuuksista: väljät, tapausittaiselle arvioinnille tilaa antavat muotoilut välttämättömiä
- Rahoitusperiaate=kustannusvastaavuuden periaate

Hyvinvointialueen taso

- Soveltamisohje hyvinvointialueilla voimavarojen kohdentamisesta päätettäessä ja ohjeita kirjoitettaessa.
 - PL 19.3 ja järjestämislaki 8 § yhdessä luettuna: talousarviopäätöksissä huolehdittava siitä, että jokaiselle turvataan säännösten edellyttämät riittävät palvelut (Tuori & Kotkas 2023, 269)
 - Abrogaatio eli syrjäyttävä vaikutus jos esim. ohjeissa rajoituksia, jotka ovat ristiriidassa PL 19.1 §:n välttämättömän toimentulon ja huolenpidon subjektiivisen oikeuden kanssa
- Turun HAO 24.4.2002 lainvastainen talousarviopäätös, koska vammaispalveluille ei oltu varattu riittävästi varoja

Yksilöllisen päätöksenteon taso

- Ohjaava periaate yksilöllisessä päätöksenteossa ja palveluita käytännössä toteutettaessa.
 - Työntekijöitä sitoo virkavastuu ja päätöspakko
 - Mahdollinen jännite työnantajan direktiovallan kanssa
 - Mahdollinen eettinen stressi

EOAK/3342/2023 Hyvinvointialueen velvollisuus järjestää tarvetta vastaavat palvelut

- Hyvinvointialue on viime kädessä vastuussa siitä, että jokaiselle voidaan turvata hänen tarvettaan vastaavat sosiaalipalvelut. Korostan myös jokaisen työntekijän toimimisvelvollisuutta, jos he työssään havaitsevat, ettei lainsäädäntöä noudateta ja yksittäisen asiakkaan välttämätön huolenpito on vaarassa. Työntekijöillä on velvollisuus informoida omia esimiehiään. Jokaisen työntekijän on myös tunnettava sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 29 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus ja osattava toimia sen mukaisesti.
- Pidän myönteisenä sitä, että kantelijalle oli nimetty omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä ja että sosiaalityöntekijä asiakirjatietojen mukaan pyrki toimimaan asiakkaan edun mukaisesti turvatakseen hänelle lain edellyttämät palvelut. Omatyöntekijän on kuitenkin mahdotonta onnistua tehtävässään, jos hyvinvointialue ei ole huolehtinut siitä, että voimassa olevien oikeusnormien edellyttämät palvelut on mahdollista myöntää laissa säädettyssä ajassa. Hyvinvointialue vastaa myös siitä, että käytettävissä on erityisryhmille soveltuvia palveluja. Palvelut on mahdollista tuottaa monin eri tavoin, mutta hyvinvointialueen vastuulla on huolehtia siitä, että työntekijät voivat niitä tarjota asiakkaille heidän tarpeidensa mukaisesti.

Resurssit vai tarve

Sosiaalihuollon säästöjen oikeudelliset reunaehdot

- Kansallinen valtiosääntöoikeusdoktriini ja sosiaalisia ihmisoikeuksia koskevat ihmisoikeussopimukset sallivat sosiaalietuuksien leikkaamisen julkisten talouden heikon tilan perusteella.
- Mutta leikkaukset eivät saa
 - vaarantaa sosiaalista minimiä
 - olla suhteettomia,
 - eikä niitä tulisi kohdentaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin.
 - Tuori & Kotkas, Sosiaalioikeus, Alma Talent 2023; Kotkas, Tulevien sukupolvien oikeudet ja sosiaaliturvajärjestelmän taloudellinen kestävyys, LM 1/2025, 84

Tarveperiaate säästöissä

- Kynnys korkeammalle?
 - Tarpeiden määrittelyn vaikeus
 - Edellyttääkö yhdenvertaisuus palveluiden tarkempaa määrittelyä laissa?
 - Esim. SHL 19 §

”Tukipalveluja järjestetään henkilölle, joka tarvitsee niitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lisäksi tukipalveluja järjestetään henkilölle, joka tarvitsee niitä erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella.”
- Asiakasmaksut
- Vaikuttaminen tarpeiden syntyyn: ennaltaehkäisy

Palveluiden määrän vähentäminen ja tarveperiaate

- Onko lainsäädännössä palveluita, joita ei tarvita? Joista ei ole hyötyä?
- Helposti karsinta osuu palveluihin, jotka ovat yleisen järjestämisvelvollisuuden tai täysin vapaaehtoisuuden varassa (ennaltaehkäisy)
- Onko osuvin palvelu vaikuttavin palvelu?
- Eikö häiriökysyntä tarkoita juuri sitä, että ei olla oikean palvelun piirissä – palvelun, joka vastaisi tarpeisiin?

Määrärahasidonnaiset palvelut ja tarveperiaate

- Määrärahasidonnaiset palvelut (yleinen järjestämisvelvoite) vrt. palvelut, joihin subjektiivinen oikeus (erityinen järjestämisvelvoite)
- Ei tarvitse myöntää, jos määräraha loppunut,
- mutta on varattava määräraha, joka vastaa alueella esiintyvää tarvetta
- ja järjestettävä joka tapauksessa jotain palvelua, joka vastaa asiakkaan tarvetta.
- Määrärahasidonnainenkin palvelu on järjestettävä, jos se on ainoa tarpeeseen vastaava palvelu

”Jollei laissa toisin säädetä, asiakkaalla ei ole ehdotonta oikeutta tietyn palvelun saamiseen, mutta hyvinvointialueella on velvoite huolehtia siitä, että asiakkaan tarpeeseen vastataan siten kuin laki edellyttää. Jos tarpeeseen ei voida vastata kuin tietyn palvelun avulla, on tämä palvelu järjestettävä siinä ajassa, mitä asiakkaan tarve ja sosiaalihuoltolain 12 ja 13 § edellyttävät. Päätöksenteossa ja päätösten toimeenpanossa on kaikissa tilanteissa turvattava asiakkaan välttämätön hoito ja huolenpito.”

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024, 176

Miltä hyvinvointialueilla näyttää?

Säästäminen näkyy palveluvajeena

- EOAK/872/2023 [Tilapäishoidon ja omaishoitajan vapaan järjestäminen](#)
 - Järjestämisvelvoite omaishoidon lomituksessa: jos **sopivaa palvelua ei tarjolla**
 - **Omaa tuotantoa PL 19 velvoitteiden turvaamiseksi** PeVL 15/2018 vp, s. 16, PeVL 17/2021 vp s. 18, järjestämislaki 4 §, HE 241/2020 vp s. 671
 - EOAK/815/2024 [Kehitysvammaisen henkilön palveluiden järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa](#)
- EOAK/1841/2023 [Asunnottomien palvelujen järjestämisessä vakavia puutteita](#)
 - ... käytäntö, jonka mukaan päihde- ja mielenterveysasiakkaille **ei järjestetä ostopalveluna** palveluja, vaikka hyvinvointialueella ei olisi tarjota asiakkaan tarpeita vastaavia palveluja, on syrjivä ja saattaa johtaa siihen, ettei asiakkaille ole tarjolla palveluja, joiden voitaisiin katsoa turvaavan heille välttämättömän huolenpidon. (s.14)

Säästäminen ja määrääjat

- EOAK/2727/2024 [Pirkanmaan hyvinvointialueen ohjeistus vanhusten ympärivuorokautisesta palveluasumisesta, kotiuttamisesta ja ostopalvelujen käytöstä](#)
 - Totean, että laissa käytetty sanamuoto ”ilman aiheetonta viivytystä” tarkoittaa, **ettei toimeenpanoa saa tarkoituksellisesti viivästyttää** esimerkiksi sen takia, että hyvinvointialue pyrkisi säästämään vanhuspalvelujen järjestämisen kustannuksissa.... Viivytys ei ole laissa tarkoitetulla tavalla aiheellinen myöskään silloin, jos hyvinvointialue on laiminlyönyt laissa säädetyn velvollisuutensa selvittää asiakkaiden tarpeita tai hankkia tietojen perusteella tarvittavaa määrää ja laadullisesti asiakkaiden tarpeita vastaavia palveluja.
 - Korostan, että eri lakeja sovellettaessa ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on aina myös toteutettava laissa säädetty velvoite toimia asiakkaan edun mukaisesti. Voimassa olevat oikeusnormit suojaavat haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita siten, ettei se seikka milloin he ovat mahdollisesti itse kysyneet ilmaisemaan palveluntarpeensa määrittele sitä, missä ajassa heille on annettava palveluja.
 - Se, että hyvinvointialueen käytettävissä ei ole asiakkaan hoidon ja hoivan tarvetta vastaavaa yksikköä, ei ole laissa tarkoitettu peruste, joka oikeuttaisi ylittämään kolmen kuukauden enimmäisajan. **Hyvinvointialue on velvollinen huolehtimaan siitä, että sen käytettävissä on asiakkaiden tarpeita vastaavia palveluja.**
 - Aiheen merkittävyyden vuoksi totean kuitenkin yleisellä tasolla seuraavan. **Hyvinvointialue on viime kädessä vastuussa siitä, että jokaiselle turvataan välttämätön huolenpito ja hänen tarvettaan vastaavat riittävät sosiaalipalvelut.**

Kielteinen päätös

- EOAK/4553/2024 [Ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestäminen ikääntyneille Varhassa](#)
 - Katson että kohdissa, joissa kehoitetaan työntekijöitä **kertomaan ainoastaan niistä palveluista, joihin on varattu määrärahaa**, tulisi olla myös maininta siitä, miten työntekijöiden kuuluu tehtävissään toimia, mikäli he arvioivat, ettei käytettävissä ole asiakkaan tarvetta vastaavaa palvelua. Korostan yleisesti, että työnantajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että **jokainen työntekijä tietää, miten hänen kuuluu toimia**, jos hänen tietoonsa tulee, että asiakkaan palveluja ei ole mahdollista toteuttaa laissa edellytetyllä tavalla
 - Ohjeistettu tekemään **kielteinen päätös silloinkin kun asiakkaalla olisi ollut oikeus palveluun**, mutta hoitopaikkaa ei ollut tarjolla
 - Aineisto sisältää sen sijaan runsaasti esimerkkejä siitä, millä eri keinoin on ajateltu, että asiakkaita voitaisiin ohjata ja jopa velvoittaa ottamaan vastaan sellaisia palveluja, joita he eivät halua ja/tai joiden ei voida katsoa täyttävän laissa säädettyjä edellytyksiä.
 - Myöskään se, että hyvinvointialueen käytettävissä **ei ole asiakkaan vaativan hoidon ja hoivan tarvetta vastaavaa yksikköä**, ei ole laissa tarkoitettu peruste, joka oikeuttaisi ylittämään kolmen kuukauden enimmäisajan

Mikä olisi oikeudenmukaista säästämistä?

Vaikuttava esimerkki

Mikä olisi oikeudenmukaista säästämistä?

- Tarvitaan muuta kuin oikeudellista tietoa vaikuttavuudesta, määrällistä ja laadullista.
- Sosiaaliasiavastaavat ja sosiaaliasioita käsittelevät hallinto-oikeustuomarit 2025:
 - *"Kerralla oikein"*
 - *"Paras asiantuntemus alkuun"*
 - *"Ennaltaehkäisy velvoittavaksi"*

Imatra-case

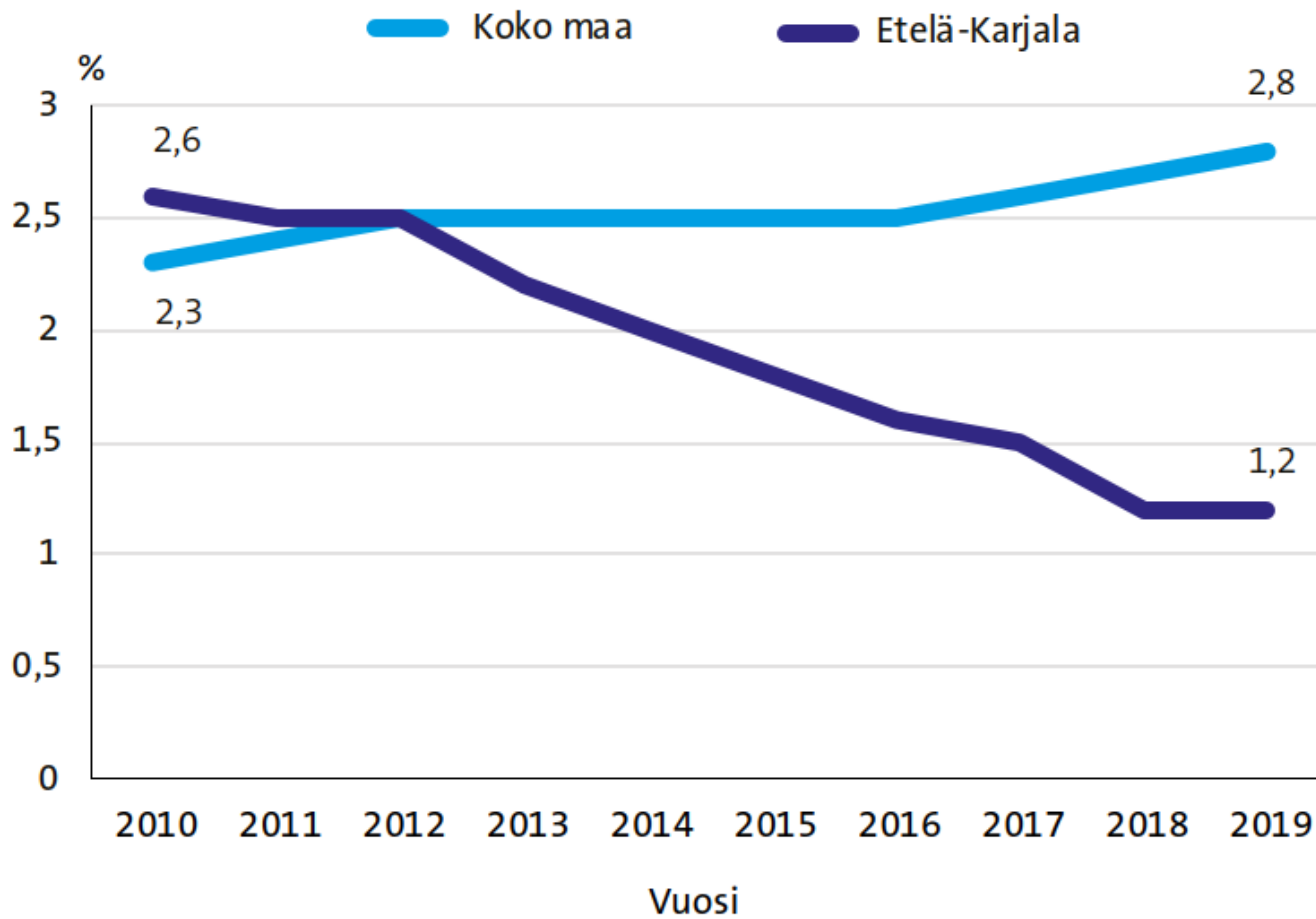
- Unohdettu oppi. Imatra ratkaisi lastensuojelun isoimmat pulmat 15 vuotta sitten. Uusi juttu 30.1.2025
- Rimpelä, Matti & Kirmanen, Tiina (2024) Miksi lapsiperhepalveluiden uudistamista Etelä-Karjalassa ei ole tutkittu? Yhteiskuntapolitiikka 89:4, 403-411.

Mitä tehtiin

- Hyvinvointineuvola ja neuvolan perhetyö 2009
- Sijoitusten vähentyessä voitiin lakkauttaa yksi lastenkoti
-> voimavarat perhehoitoon: 12 hengen intensiivisen perhetyön tiimi
- Uusi perheiden hyvinvointipalvelut yksikkö, johon kasvatusta- ja perheneuvola, hyvinvointineuvola, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, lastensuojelun avo- ja sijaishuolto) → joustoa rahan käyttöön, osaamista yhteen

Mitä seurasi

- Häiriöpalveluiden kustannusten kasvu pysähtyi 2010
- 2015 lapsiperhepalveluiden kokonaiskustannukset Imatralla olivat n. 27 % pienemmät kuin vuonna 2009
- Korjaavien palveluiden kustannukset vähenivät n. 3 miljoonalla eurolla
- Ehkäisevien palveluiden kustannukset nousivat n. 0,4 miljoonalla eurolla
- Työhyvinvointi hyvällä tasolla
- Eksotessa ei vastaavaa seurantaa

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 13–17-vuotiaat (% vastaavan ikäisestä väestöstä) koko maassa ja Etelä-Karjalassa vuosina 2010–2019. Lähde: THL, Sotkanet.

Olisiko aikaisin tunnistettu tarve ja siihen vastaaminen on hyvä, ellei paras, säästökeino?

Lainsäädäntö ei estä ennaltaehkäisyä, ennemminkin kannustaa siihen.

Ps. Hyvinvointioikeuden päivät 24.-25.4. Tampereella

<https://events.tuni.fi/hyvinvointioikeudenpaivat2025/>